

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจ เชิงพุทธบูรณาการ

The Buddhist Integration on a Model of Developing Leadership of Business Women

สุพัตรา ชันสุวรรณ และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส¹
Supatra Chansuvan and Phramaha Hansa Dhammaso¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author. Email: hansa_d@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของสตรีด้านธุรกิจในวิทยาการสมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาและผลกระทบต่างๆ ของสตรีทั่วไปทั้งในอดีตและปัจจุบัน มาจากสภาพทางกายภาพและจิตใจที่อ่อนไหวง่ายไม่เข้มแข็งและขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง และปัจจัยทางสังคม คือขาดการยอมรับทางสังคมซึ่งมีวัฒนธรรมที่เน้นผู้ชายเป็นใหญ่ ถึงกระนั้น ปัญหาสำคัญที่มักเกิดกับสตรีในการบริหารจัดการคือขาดภูมิคุ้มกันด้านศีลธรรม ที่มักจะโกรธและฉุนเฉียวได้ง่าย และหลายครั้งที่สตรีบางคนทุจริตต่อหน้าที่การงาน

2. หลักธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่ผู้นำจะต้องใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารองค์กรและนำกลุ่มคนต่างๆ ในองค์กรให้สามารถทำงานอย่างเป็นสุข และบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างประสมประสาน ซึ่งเป็นเหตุผลที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับภาวะของผู้นำสตรีว่าต้องตั้งอยู่ในธรรมคือ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา

3. ผลการศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการนั้น พบว่า แนวทางการพัฒนาที่เกิดจากการจากแนวทางของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีในวิทยาการสมัยใหม่ และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น สามารถบูรณาการได้ 4 มิติการพัฒนา คือ แนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพ แนวทางในการพัฒนาพฤติกรรม แนวทางในการพัฒนาจิตใจ และแนวทางในการพัฒนาปัญญา

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจ; พุทธบูรณาการ

Abstract

The following research is aimed towards the study of problems inherent to the Buddhist Integration on a Model of Developing Leadership in Business Women, the study of Dharma principles on Developing Leadership of Business Women, and to present the Buddhist Integration on a Model of Developing Leadership of Business Women

The research on the Buddhist integration on a model of developing leadership for business women found that ways of development from the research in modern sciences and Dharma principles can be integrated in 4 dimensions which are personality development, behavioral development, mental development, and the development of wisdom. All four dimensions have the characteristics of development beginning with personality development, which plays a dominant role in leadership of business women as personality is the apparent reflection of the values of a well-trained and developed women.

Behavioral development, which is the development of designing the communication inside the organization with the intent of establishing positive communication and creating a work environment which stimulates determination and inspiration for employees, thus motivating said personnel to handle conflicts and work together peacefully. Mental development, resulting in good mental health with enough responsibility to manage work without having a tendency of becoming dishonest. Wisdom development, composed of an understanding of problems based on Critical Reflection (Yonisomanasikāra), thinking creatively and innovatively to assist in the progression of the organization, stimulating employees inside the organization to think positively and creating good results in order to develop the organization.

Keywords: Integration Model Developing; Leadership of Business Women; Buddhist Integration

บทนำ

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา สตรีเป็นพลังในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สตรีที่เปลี่ยนบทบาทและหน้าที่มาเป็นผู้ปกครองด้านธุรกิจ และผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากได้พยากรณ์ว่า ในศตวรรษที่ 21 จะกลายเป็น “ศตวรรษแห่งสตรี” เพราะสตรียุคใหม่จะมีบทบาทสูงในการกำหนดความเป็นไปของเศรษฐกิจ และสังคม ในขณะที่ปัจจุบันได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการบริหารและได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำมากยิ่งขึ้น ซึ่งต่างจากอดีตที่สะท้อนภาพของการเป็นคนอ่อนแอ ไม่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ทำให้ขาดคุณลักษณะของการเป็นผู้นำ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (The Institution of the Family and Women’s Affairs Offices, 2012) เห็นว่า การพัฒนาสตรีเป็นประเด็นนโยบายที่สำคัญในหลายมิติ ซึ่งรวมไปถึงมิติที่มุ่งเน้นให้สตรีเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ประเทศไทยและรัฐบาลไทยได้ให้ความสนใจในการส่งเสริมและพัฒนาสตรีมานาน หน่วยงานหลายหน่วยงาน ทั้งในภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาสังคม ให้ความสนใจและมีผลจากการดำเนินงานด้านสตรีอย่างต่อเนื่อง ดังเห็นได้จากในยุคปัจจุบันสตรีได้เข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้บริหารหรือผู้นำ โดยองค์กรต่างๆ ได้เปิดรับและให้โอกาสสตรีในการดำรงตำแหน่งเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น ดังเห็นได้ชัดจากภาคส่วนราชการที่มีสตรีที่ก้าวเข้ามาเป็นผู้บริหาร ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งรองผู้ว่าราชการจังหวัด ตำแหน่งนายอำเภอ ตำแหน่งผู้นำชุมชน หรือแม้กระทั่งในการเมืองท้องถิ่น จะมีสตรีที่ก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองและเป็นผู้บริหารท้องถิ่น สามารถดำรงตำแหน่งหรือสามารถครองใจประชาชนได้อย่างประสบผลสำเร็จ ที่มีผลมาทักะส่วนบุคคล นอกจากนี้ จะมีปัจจัยในด้านต่างๆ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนให้เกิดการยอมรับในความสามารถของผู้บริหารสตรี (Kuenpak, 2015; Pannasil, 2018)

อันเกอร์ Unger (1979) ได้กล่าวไว้ว่า สตรีมีลักษณะ Expressive ไม่เป็นตัวของตัวเอง และไม่มีลักษณะของการนำ สอดคล้องกับเฮสเลอร์ Heller (1965) ที่ว่า “ผู้หญิงก็สามารถเป็นผู้นำได้เช่นเดียวกับผู้ชาย แต่มีลักษณะทางธรรมชาติของเพศ เพราะผู้หญิงเป็นคนเจ้าอารมณ์ อ่อนไหวง่ายต่อเหตุการณ์ต่างๆ และจะแสดงออกซึ่งอารมณ์นั้นต่อที่ประชุม รวมถึงการเอาปัญหาตัวเองมาปนกับการทำงาน

จากลักษณะดังกล่าว กลุ่มคนบางส่วนจึงเห็นว่า “สตรีไม่เหมาะกับการเป็นผู้นำ เพราะไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์” จนทำให้ โดย ดร. จรวยพร ธรณินทร์ อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า หากสตรีต้องการเป็นใหญ่ จุดอ่อนที่สำคัญคืออารมณ์ ดังคำกล่าวว่า

“ผู้หญิงมักถูกมองว่าอ่อนแอ อ่อนไหว และไม่อดทน ผู้หญิงจึงต้องรู้จักการควบคุมอารมณ์ หากควบคุมตนเองได้ก็จะได้เปรียบคนอื่น จึงควรเริ่มต้นปรับปรุงตนเองโดยเริ่มจากการมารู้จักธรรมชาติของอารมณ์ซึ่งมีหลากหลายเช่น โกรธ โกรธ หลง อีโก้ รื่นเริง เหาหงอย อารมณ์มีระดับความรุนแรง ได้แก่ มาก ,ปานกลาง,และ น้อย อารมณ์มีขั้นตอนเป็นลำดับ กระบวนการเช่น อมยิ้ม ยิ้มเห็นฟัน หัวเราะ มีกลุ่มอารมณ์ :กลุ่มโกรธ เกลียด อิจฉาและ แค้น

กลุ่ม เสร้า ซิม เปื่อ และท้อ กลุ่มสนุก คะนอง เบิกบาน และผ่องคลาย อารมณ์แสดงออกได้หลายวิธี : ซ่อนเร้น เปิดเผย หรือเก็บกด อารมณ์ปรับปรุงได้... อารมณ์ที่ทำให้ผู้หญิงต้องระมัดระวังและหลีกเลี่ยง คือการ ร้องไห้ต่อวงประชุม นินทาต่อหน้าผู้คนและ กริยาปากตลาด”

จากสภาพปัญหา และวิกฤติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้นำสตรีด้านธุรกิจดังที่ได้กล่าวข้างต้นนั้นพบว่า สะท้อนกับหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้แก่ ไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา และอริยมรรคมีองค์ 8

จะเห็นว่า การทำงานวิจัย นักวิชาการ และนักปฏิบัติการจำนวนหนึ่ง ได้ร่วมกันตั้งข้อสังเกตต่อภาวะผู้นำของสตรีซึ่งทำหน้าที่ในการบริหารองค์กรข้างต้น รวมไปถึงการที่กลุ่มสตรีจำนวนหนึ่งได้สะท้อนผ่านชีวิตและประสบการณ์ในการทำงานว่าการ นำหลัก ธรรมดังกล่าวมาปฏิบัติและบริหารจัดการธุรกิจ จนทำให้ธุรกิจเจริญรุ่งเรือง ฉะนั้น หลักการนี้ จึงเหมาะสมที่นักบริหารที่เป็นสตรีจะนำมาเป็นหลักในการปฏิบัติและบริหารธุรกิจ” (Suthisampat, 2017)

การสะท้อนและกระตุ้นเตือนให้นำหลักธรรมได้แก่ ไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา อริยมรรคมีองค์ 8 (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) มาปฏิบัติของสตรีบางกลุ่มมิได้ขึ้นอยู่กับฐานของความประสงค์ส่วนตัว หากแต่ขึ้นอยู่กับแนวทางของสภาพปัญหาและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่ประเมินได้จากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต และการบริหาร ที่ผ่านการล้มเหลว รวมไปถึงการมองเห็นนักบริหารธุรกิจจำนวนหนึ่งที่มีได้ใส่ใจต่อหลักทศพิธราชธรรม จึงทำให้การดำเนินธุรกิจประสบปัญหา และเผชิญหน้ากับความเสี่ยง รวมไปถึงการประสบภาวะขาดทุน และปิดตัวลงของบริษัทธุรกิจที่โดยบริหารโดยนักธุรกิจที่เป็นสตรี

ในขณะเดียวกัน ตัวแบบของนักธุรกิจหญิงที่แสดงภาวะผู้นำในการทำหน้าที่สนองต่อความอยู่รอดของชีวิตตัวเอง และการนำกำไรที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจไปสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมในวงกว้างนั้น ย่อมจักเป็นประโยชน์ และเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตให้นักธุรกิจที่เป็นสตรีในยุคปัจจุบันได้ใช้เป็นกรอบในการเป็นภาวะผู้นำของตัวเองทั้ง 4 มิติ คือ พัฒนาผู้นำด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตภาพ และด้านปัญญาภาพ (P.A. Payutto, 2015) เพื่อให้องค์กรที่บริหารได้เจริญรุ่งเรือง พนักงานมีความสุข และสังคมได้รับประโยชน์ในวงกว้างต่อไป

ดังนั้น บทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของสตรีด้านธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ” จึงมุ่งที่จะตอบคำถามว่า เราจะสามารถบูรณาการรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในวิทยาการสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับรูปแบบในพระพุทธศาสนาอย่างไร จึงจะสามารถทำให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้กลายเป็นเครื่องมือพัฒนาภาวะผู้นำของสตรีด้านธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการพัฒนาภาวะผู้นำของสตรีให้สามารถนำไปพัฒนาตนเอง พัฒนาคณะ และพัฒนางาน เพื่อให้การบริหารจัดการธุรกิจในศตวรรษที่ 21 ให้ประสบความสำเร็จ และกลุ่มคนต่างๆ ในองค์กรสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของสตรีด้านธุรกิจในวิทยาการสมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ

วิธีการดำเนินการวิจัย

1) การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน (Documentary Research) ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี หลักการ และปฏิบัติการ “ด้านภาวะผู้นำของสตรีด้านธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการ” ในประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาของภาวะผู้นำของสตรีด้านธุรกิจ และสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การเข้าร่วมสัมมนา

2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มนักธุรกิจสตรี จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ 1) คุณศุภมาส สุทธิสัมพันธ์ ประธานกรรมการ บริษัท ยูโนเด็คฟูดส์ จำกัด (มหาชน) 2) คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช ผู้บริหารธนาคารกรุงเทพ 3) ดร.ประณม ถาวรเวช ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาบุคลากร จอห์นโรเบิร์ต เพาเวอร์ส 4) คุณเมธาวี อ่างทอง ดีไซน์เนอร์ เจ้าของแบรนด์ Black Sugar 5) คุณนงลักษณ์ ลักษณะโกคิน กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท ชิงเกอร์ประเทศไทย จำกัด (มหาชน) SINGER

3) การศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของการนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ ตีความ อธิบาย ขยายนัยจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก และจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือส่วนที่เป็นอรรถกถา ฎีกา พร้อมทั้งเอกสาร อินเตอร์เน็ต บทความทางวิชาการ หนังสือพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยต้องการ อธิบายเพิ่มเติม ในกรณีที่เห็นว่าจะต้องมีการอธิบายและขยายความให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4) การบูรณาการรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ ทั้งตะวันออก ตะวันตก และพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการบูรณาการแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำของตะวันออก ตะวันตก กับแนวคิดในพระพุทธศาสนานั้น โดยการศึกษาจากข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก และจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ส่วนที่เป็นอรรถกถา ฎีกา พร้อมทั้งเอกสาร หนังสือพิมพ์ อินเตอร์เน็ต บทความต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่จะได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมไปถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มย่อย

5) สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและผลกระทบต่างๆ ของสตรีทั่วไปทั้งในอดีตและปัจจุบัน พบว่า มาจากสภาพทางกายภาพและจิตใจที่อ่อนไหวง่ายไม่เข้มแข็งและขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง และปัจจัยทางสังคม คือขาดการยอมรับทางสังคมทั้งที่ตนมีความสามารถพอที่จะบริหารงาน บริหารคน บริหารตน อย่างได้เป็นอย่างดี และแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำของสตรีด้านธุรกิจในวิทยาการสมัยใหม่พบว่า แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจคือใช้หลักบริหารองค์กรด้วยการมีความคิดสร้างสรรค์ บริหารความเปลี่ยนแปลงสร้างนวัตกรรมกระตุ้นให้คิดให้ทำ การทำงานให้ได้ผลเสริมบรรยากาศบริหารเวลา ออกแบบองค์กรในทางที่เหมาะสม สร้างทีมใช้การตัดสินใจร่วมบริหารความขัดแย้ง เข้าใจตนเองและผู้อื่นมีจิตสาธารณะสำนึกรับผิดชอบและเศรษฐกิจพอเพียง

2. หลักธรรมในการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในพระพุทธศาสนาเถรวาทสรุปได้ว่า หลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่ผู้นำจะต้องใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารองค์กรและนำกลุ่มคนต่างๆ ในองค์กรให้สามารถทำงานอย่างมีความสุข และบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างประสมประสาน ซึ่งเป็นเหตุผลที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับภาวะของผู้นำว่าต้องตั้งอยู่ในธรรมคือ (1) ไตรสิกขา (2) อริยมรรคมีองค์ 8 มีสัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพทางอารมณ์ของผู้นำสตรีด้านธุรกิจโดยตรง เพราะว่าผู้นำความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการองค์กร ของตนเพราะการเป็นผู้นำจะมีอิทธิพลในการตัดสินใจและการกระตุ้นให้ผู้ตามตระหนักรู้และเห็นภาพในการทำงานว่าจะนำองค์กรให้เดินไปในทิศทางใด ดังนั้นการเป็นผู้นำเป็นตำแหน่งที่สูง การตัดสินใจย่อมมีความเสี่ยงสูง อีกทั้งมีความรับผิดชอบต่อความเจริญและความล้มเหลวขององค์กรที่สูงเช่นเดียวกัน ฉะนั้น เมื่อผู้นำมีคุณค่าและความสำคัญต่อความอยู่รอดขององค์กรในระดับที่สูง คุณธรรมและจริยธรรมที่จะนำมาเป็นกรอบในการพัฒนา หรือสร้างภาวะผู้นำเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาองค์กรก็ย่อมมีความสำคัญในระดับที่สูงเช่นเดียวกัน

3. จากการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการวิจัยผู้สรุปความเป็นประเด็นต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 การบูรณาการแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในวิทยาการสมัยใหม่ด้วยหัวข้อหลักๆ 8 ประเด็นคือ

1. ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของความเป็นครูประกอบด้วย

1) เข้าใจตนเองและผู้อื่น ต้องเริ่มจากการรู้ตัว หรือการมีสติ การรู้จักตนเองเป็นรากฐานของการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองในการบริหารองค์กรและต้องเข้าใจตนตามอุดมคติและตนตามที่รับรู้สอดคล้องกันดี จะส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงาน

2) มีจิตสาธารณะช่วยเหลือสังคมไม่คิดแสวงหาแต่ประโยชน์ส่วนตนอย่างเดียว

3) มีเครือข่ายการเป็นผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของความเป็นครูมีความจำเป็นมากในการบริหารธุรกิจเครือข่าย หากมีคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อย่างน้อยหนึ่งในจำนวนนั้นจะเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าบุคคลอื่น

4) สำนักรับผิดชอบ ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นบทบาทหน้าที่ ที่องค์กรธุรกิจต้องตระหนักและให้ความสำคัญ นอกเหนือจากการดำเนินการทางธุรกิจเพื่อเป้าหมายสูงสุดขององค์กรคือผลกำไร ไม่สร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม และสิ่งแวดล้อม

5) เศรษฐกิจพอเพียง ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของความเป็นครู ต้องรู้จักเศรษฐกิจพอเพียง อันแนบคิดแบบทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวพระราชดำริส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นทฤษฎีที่บูรณาการศาสตร์สาขาต่างๆ เข้าด้วยหลักปฏิบัติ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้แก่พสกนิกรชาวไทยในการประกอบอาชีพ

2. ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของผู้สร้างสรรค์ประกอบด้วย

1) สร้างสรรค์ความเปลี่ยนแปลง บริษัทหรือองค์กรด้านธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยมีเป้าหมาย ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนได้

2) บริหารความเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของผู้สร้างสรรค์ ต้องปรับตัวและบริหารการเปลี่ยนแปลงเป็นการทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่แตกต่างไปจากสิ่งเก่า ที่มีดีกว่าเก่า

3) คิดสร้างสรรค์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (initiative) การสร้างสรรค์จะเป็นเครื่องมือที่จะทำให้การทำงานในองค์การบรรลุผลสำเร็จ ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นและสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในหมู่พนักงานขององค์กร

4) สร้างนวัตกรรม นวัตกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเพื่อปรับปรุงผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการ หรือประสิทธิภาพขององค์กร

3. ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของผู้กระตุ้นประกอบด้วย

1) สร้างฐานความคิด หมายถึง การที่ผู้นำจะประพจน์ในทางที่มุ่งใจให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้ตาม โดยการสร้างแรงจูงใจภายใน

2) กระตุ้นให้คิดหรือ การกระตุ้นทางปัญญา หมายถึง การที่ผู้นำมีการกระตุ้นผู้ตามให้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน ทำให้ผู้ตามมีความต้องการหาแนวทางใหม่มาแก้ปัญหาในหน่วยงาน เพื่อหาข้อสรุปใหม่ที่ดีกว่าเดิม เพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่และสร้างสรรค์

3) กระตุ้นให้ทำแนวทางการกระตุ้นให้ทำที่ผู้นำสตรีด้านธุรกิจพึงทำคือการมอบอำนาจให้บุคคลผู้ทำหน้าที่รองลงมาหรือผู้ช่วยหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรงเป็นผู้ปฏิบัติแทนโดยผู้นำเป็นผู้มอบอำนาจให้

4. ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของผู้ผลิตประกอบด้วย

- 1) ทำงานให้ได้ผล การจะทำงานให้ได้ผลต้องมีรูปแบบผู้นำกับผลผลิตขององค์กรหน่วยงานที่มีผลผลิตในระดับสูงนั้น ผู้นำจะเป็นผู้ที่มุ่งการทำงานโดยคำนึงถึงตัวผู้ปฏิบัติงานเป็นหลัก ส่วนหน่วยงานที่มีผลผลิตในระดับต่ำนั้นผู้นำจะเป็นผู้ที่มุ่งการทำงานโดยคำนึงถึงตัวงานเป็นหลัก
- 2) สร้างบรรยากาศในการทำงาน ด้วยคุยกับพนักงาน จัดสรรเวลาในการชี้แจงเรื่องที่มีความสำคัญต่อองค์กร เพื่อให้พนักงานเข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริง และรับฟังเสียงสะท้อนจากพนักงาน
- 3) บริหารเวลาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของผู้ผลิตต้องบริหารเวลาด้วยวิธีการดังต่อไปนี้ คือ (1) การจัดบันทึกการทำงานของคุณในรอบสัปดาห์ (2) ทุกกิจกรรมที่คุณทำควรมีการกำหนดเวลาเสมอ (3) วางแผนการทำงาน อย่างน้อยครึ่งหนึ่งของเวลาทำงานทั้งหมด ควรให้กับสิ่งที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์สูงสุด (4) จัดสรรเวลาสำหรับการถูกขัดจังหวะ เช่น การให้ลูกน้องเข้าพบเพื่อตามงาน

5. ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของผู้อำนวยความสะดวกประกอบด้วย

- 1) ออกแบบองค์กร คือการทำโครงสร้างของงาน (Task Structure) คือความแน่นอนชัดเจนเกี่ยวกับโครงสร้างของงาน 2) สร้าง/สื่อสารวิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่บอกให้ทราบถึงสิ่งที่องค์กรกำลังจะมุ่งไปในอนาคตว่ามีทิศทางขององค์กรในอนาคตอย่างไร 3) กำหนดเป้าหมาย/วัตถุประสงค์การ ของงานแต่ละอย่างคือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จจุล่งไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้

6. ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของผู้ประสานประกอบด้วย

- 1) บริหารโครงการหรือโครงสร้างองค์กรที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่เป็นกลุ่มย่อย ซึ่งโครงสร้างของกลุ่มย่อยนี้จะประกอบด้วยบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ต่างๆ กัน 2) ออกแบบงานคือการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์กร 3) บริหารคณะทำงาน คือการจัดกระบวนการที่ถูกต้องเพื่อให้กำลังเคลื่อนตัวตามทิศทางและเป้าหมายต่างๆ ที่องค์กรกำหนดไว้

7. ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของผู้กำกับ

ต้องบริหารข้อมูลด้วยวิจารณญาณ คือรูปแบบระบบปรึกษาหารือ ผู้นำมีความไว้วางใจและเชื่อถือผู้ใต้บังคับบัญชา จะรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา

8. ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในฐานะของพี่เลี้ยงประกอบด้วย

- 1) สร้างทีม ปัจจัยสำคัญในสร้างทีม ด้วยการจัดบุคลากรให้ถูกต้องตามตำแหน่งงาน
- 2) ใช้การตัดสินใจร่วมคือยอมให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะ
- 3) บริหารความขัดแย้งเมื่อมีการละเมิดเกิดขึ้นจะสร้างความขัดแย้งทางสังคมและเศรษฐกิจที่ขยายวงกว้างออกไปจนเกิดความรุนแรง

ประเด็นที่ 2 การบูรณาการแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในพระพุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วยประเด็นหลัก 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจตามหลักอริยสัจสี่ศึกษาประกอบด้วย

1) สัมมาวาจา ได้แก่

- (1) การสื่อสารถูกต้อง การสื่อสารเป็นกระบวนการหรือเครื่องมือที่จะนำไปสู่การรับรู้ เรียนรู้ ให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกันของบุคลากรทั้งองค์กร
- (2) มีวาจาสุภาสิต สงเคราะห์ได้กับวิสุจริต 4 อย่าง คือ ความประพฤติชอบด้วยวาจา หรือ การกระทำทางวาจา มี 4 คือ เว้นจากมุสาวาท เว้นการพูดเท็จ เว้นจากปิสฺณาวาจา วาจา ส่อเสียด เว้นผรุสฺสวาจา วาจาหยาบ และเว้นจากสัมผัปปลาปะคำพูดเพ้อเจ้อ

2) สัมมากัมมันตะ ได้แก่

- (1) มีพฤติกรรมที่ดี (ศีล) พฤติกรรมการกระทำเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ประสบการณ์ทางสังคม
- (2) วิถีทางเหมาะสม สำหรับผู้นำสตรีในด้านธุรกิจวิถีทางเหมาะสม ความจริงใจ และความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไร้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต
- (3) ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ได้แก่การขนขวายช่วยเหลือกันทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นกำลังกาย กำลังทางความคิดจะช่วยให้กิจกรรมต่างๆ ทางสังคมสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

3) สัมมาอาชีวะ ได้แก่

- (1) อาชีพที่ถูกต้องตามหลักอริยสัจสี่ศึกษาในสัมมาอาชีวะ คือการละเว้นการค้าขายสินค้า 5 ประเภทไว้ คือ 1. เว้นการค้าขายอาวุธ 2. เว้นการค้าขายมนุษย์ 3. เว้นการค้าขายเนื้อสัตว์ 4. เว้นการค้าขายน้ำเมา 5. เว้นการค้าขายยาพิษ
- (2) มีอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง/และผู้อื่น คืออาชีพการงานสุจริตประกอบอาชีพสุจริตไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจตามหลักอริยจิตตสิกขาประกอบด้วย

1) สัมมาวายามะ ได้แก่

- (1) เพียรพยายามบรรลุผล สัมมาวายามะ ความเพียรชอบเกิดขึ้นแล้วย่อมละมิจฉาวายามะ ความพยายามที่ในทางที่ผิด ธรรมที่เป็นข้าศึกต่อสัมมาวายามะนั้นและความเกียจคร้าน เพราะว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้นั้นต้องประกอบด้วยความเพียรพยายามในทางที่ชอบที่ถูก
- (2) อดทนต่ออุปสรรคความเพียรเป็นความพยายามที่บุคคล ต้องพยายามศึกษาฝึกฝนอบรม พัฒนาตนเอง ให้เกิดความประพฤติเคยชินเป็นปกตินิสัยมีระเบียบวินัย

2) สัมมาสติ ได้แก่

- (1) สติที่ถูกต้องได้แก่ความระลึกได้คือความไม่ประมาทความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติ
- (2) ประเมินการทำงาน คือความสามารถในการใช้ประโยชน์ พัฒนาหรือสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน
- (3) ประเมินสินค้าและบริการ หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น

3) สัมมาสมาธิ ได้แก่

- (1) จัดวางวิสัยทัศน์คือกุญแจสำคัญของผู้นำผู้นำสตรีด้านธุรกิจที่จะประสบความสำเร็จ
- (2) มุ่งมั่นต่อวิสัยทัศน์ ผลที่ได้จากกระบวนการมุ่งมั่นต่อการสร้างวิสัยทัศน์ คือการสร้างวิสัยทัศน์ที่เสร็จสมบูรณ์แล้ว

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจตามหลักอภิปญญาสิกขาประกอบด้วย

1) สัมมาทิฏฐิ ได้แก่

- (1) เข้าใจสภาพปัญหา ทำความเข้าใจถึงสาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมีสติ จะสามารถวิเคราะห์ได้ถึงสถานการณ์ ยอมรับถึงผลกระทบ
- (2) มีโยนิโสมนสิการ การรู้จักคิดพิจารณา คิดให้ได้ประโยชน์ ให้ได้ความจริง โยนิโสมนสิการ จะช่วยให้หลุดพ้นจากอำนาจของค่านิยมที่ถูกหล่อหลอมทางสังคมที่สั่งสอน บอกเล่า จดจำ สืบต่อกันมา

2) สัมมาสังกัปปะ ได้แก่

- (1) คิดพัฒนาอย่างต่อเนื่องผู้นำสตรีด้านธุรกิจที่มีความคิด พัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีสาเหตุความดำรงชอบตามองคัมภรค เพราะความรู้อย่นำไปสู่ความคิดและความเข้าใจในการสร้างสรรค์ การปรับปรุง การแก้ไข
- (2) ไม่มุ่งเปิดเผยผู้อื่นคือผู้ปฏิบัติงานในองค์กรจะต้องได้รับผลตอบแทนจากการทำงานที่เป็นธรรมการให้ค่าตอบแทนจากการทำงานจากผู้นำองค์กร

ประเด็นที่ 3 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจใน 2 มิติ คือ มิติที่เป็นการพัฒนาตัวแปรภายนอก และมิติที่เป็นตัวแปรการพัฒนาภายใน ซึ่งการพัฒนาทั้งสองด้านนั้น ประกอบไปด้วยการพัฒนาใน 4 มิติ คือ

1. การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีนักธุรกิจด้านบุคลิกภาพประกอบด้วย

- 1) จัดการบุคลิกภาพ มีความจำเป็นกับการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีนักธุรกิจเพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพของผู้นำสตรีด้านธุรกิจให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอก

2) จัดการสิ่งแวดลอมให้เหมาะสม องค์กรที่ต้องการเป็นเลิศ ต้องใส่ใจดูแลการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าและช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม

3) อาชีพที่ถูกต้องได้แก่การประกอบอาชีพตามหลักอริสติกสิกขาในสัมมาอาชีพะ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจ ทางศีลธรรมของศาสนา

4) เศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่การประกอบธุรกิจตามแนวพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทาน

2. การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีนักธุรกิจด้านพฤติกรรมประกอบด้วย

1) ความซื่อสัตย์ การที่จะทำให้ ผู้นำสตรีนักธุรกิจได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือจากลูกค้า

2) ความโปร่งใส ไม่ว่าองค์กรใดๆ ก็มีความต้องการๆ ที่จะให้องค์กรของตนเองมีความโปร่งใส เพราะความโปร่งใสเป็นลักษณะของการแสดงถึงความถูกต้อง ยุติธรรม สามารถตรวจสอบได้

3) ความยุติธรรม เป็นเรื่องละเอียดอ่อนโดยเฉพาะเมื่อเกี่ยวข้องกับคนหมู่มาก หากองค์กรใดไม่สามารถสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นได้ จะทำให้คนทำงานขาดแรงจูงใจในการทำงาน

4) ทักษะในการสื่อสารผู้นำสตรีด้านธุรกิจที่ดีจะต้องมีทักษะในการสื่อสาร ทั้งการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

5) การสร้างทีมเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจ เพราะการทำงานเพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จนั้นประกอบด้วยหลายๆ ปัจจัย หนึ่งในนั้น คือ บุคลากร

6) การจัดการเวลา ในการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจ การจัดการเวลาก็เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญเช่นกัน ต้องบริหาร เวลาตามลูกค้านัดหมายไว้ เพราะว่า ลูกค้าเป็นผู้ที่มีผลต่อความอยู่รอดขององค์กร

7) สันติวิธี เป็นแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีนักธุรกิจด้านพฤติกรรมที่สำคัญเพื่อความปรองดองของคนในองค์กร

8) ความสำนึกรับผิดชอบ ขององค์กรภาคธุรกิจต่อสาธารณะเป็นแนวคิดที่กำหนดให้บริษัทต้องรับผิดชอบต่อผลที่ได้จากการดำเนินธุรกิจของบริษัทที่เกิดขึ้นในพื้นที่โดยตรงและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยบริษัทมีหน้าที่จะต้องวางนโยบายและแนวทางการตัดสินใจให้ตรงตามวัตถุประสงค์และคุณค่าที่สังคมปรารถนา

3. การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีนักธุรกิจด้านจิตใจประกอบด้วย

1) สติ การบริหารองค์อย่างมีสติ ก็จะทำให้ผู้นำสตรีนักธุรกิจเกิดปัญญา พอปัญญาเกิด ก็จะมีมุมมองเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างชาญฉลาด

2) ลดตัวตน ผู้นำสตรีต้องพยายามลดอัตตาให้เหลือน้อยที่สุดหรือให้หมดไปจากองค์กร ผู้นำสตรีด้านธุรกิจที่มีอัตตานั่นถือว่าเป็นกับดักในการบริหารจัดการขององค์กรหลายๆ

3) ความคิดเชิงบวก ซึ่งก็คือมองโลกในแง่ดี มองว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีสิ่งที่ดีซ่อนอยู่เสมอ สิ่งที่ดีควรจะทำ การจะทำให้องค์กรหรือหน่วยงานประสบความสำเร็จ ความคิดเชิงบวก เป็นทางเลือกที่ผู้นำสตรีด้านธุรกิจต้องสร้างเสริมให้กับตัวเอง

4) ใจเปิดกว้าง ผู้นำสตรีด้านธุรกิจต้องยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างของ ผู้ร่วมงานในทุกระดับ พร้อมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้ซึ่งกันและกัน

5) สร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ร่วมงานในการทำงาน คือ โดยเป็นผู้สนับสนุนและจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทุ่มเทปฏิบัติงานอย่างทุ่มเทและอุทิศตนให้กับงาน โดยการใช่วิธีต่างๆ ที่ไม่ใช่วิธีการบังคับ

6) เสริมคุณค่าผู้อื่น คือผู้นำสตรีด้านธุรกิจต้องส่งเสริมคุณค่าผู้อื่นและพัฒนาบุคลากรหรือสมาชิกในองค์กรให้มีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำ เพิ่มทักษะกล้าคิด กล้าตัดสินใจและสามารถควบคุมการทำงานได้ด้วยตนเอง

7) จิตสาธารณะผู้นำที่มีจิตสำนึกสาธารณะ จะเข้าใจและสามารถแยกแยะเรื่องของความเป็นส่วนตัวกับเรื่องของสาธารณะได้

4. การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีนักธุรกิจด้านปัญญาประกอบด้วย

1) มีวิสัยทัศน์กับการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีนักธุรกิจด้านปัญญาจำเป็นอย่างมากเพราะวิสัยทัศน์เป็นภาพลักษณ์ทางสมอง เป็นสภาพอนาคตที่องค์กรต้องการและปรารถนา

2) เข้าใจถูกต้อง คือการนำความรู้ความเชี่ยวชาญในแต่ละเรื่องมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานขององค์กร รวมทั้งให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น แสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพของตนเอง รวมถึงการเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมในด้านอื่นๆ เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลก

3) ทักษะติดถูกต้องผู้นำสตรีด้านธุรกิจต้องทันต่อเหตุการณ์ ความตื่นตัวเป็นลักษณะที่แสดงออกทางกาย แต่การไม่ตื่นตูมเป็นพลังทางจิตที่จะหยุดคิด ไตร่ตรองต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นรู้จักใช้ดุลยพินิจที่จะพิจารณาสิ่งต่างๆ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

4) รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง การพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจจำเป็นต้องรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ผู้นำสตรีด้านธุรกิจที่ดีควรเป็นตัวแทนแห่งการเปลี่ยนแปลง คือ เป็นผู้ที่มีบทบาทในการวางแผน บริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ

5) ปัญญาเชิงนวัตกรรม ภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม คือ การพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กรให้ดียิ่งขึ้น โดยการนำเสนอความคิดริเริ่มใหม่ๆ รวมถึงการประยุกต์และพัฒนาวิธีการทำงาน เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

สรุป

ผลการศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจเชิงพุทธบูรณาการนั้น พบว่า แนวทางในการพัฒนาที่เกิดจากการจากแนวทางของแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีในวิทยาการสมัยใหม่ และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น สามารถบูรณาการได้ 4 มิติการพัฒนา คือ แนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพ แนวทางในการพัฒนาพฤติกรรม แนวทางในการพัฒนาจิตใจ และแนวทางในการพัฒนาปัญญา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

ผู้วิจัยพบว่า สตรีเป็นพลังในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สตรีที่เปลี่ยนบทบาทและหน้าที่มาเป็นผู้นำองค์กรด้านธุรกิจ และผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากได้พยากรณ์ว่า ในศตวรรษที่ 21 จะกลายเป็น “ศตวรรษแห่งสตรี” เพราะสตรียุคใหม่จะมีบทบาทสูงในการกำหนดความเป็นไปของเศรษฐกิจ และสังคม ในขณะที่ปัจจุบันได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการบริหารและได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำมากยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการใช้ในการบริหารองค์กรธุรกิจให้มาก

2. ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรนำรูปแบบที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปสร้างและพัฒนารูปแบบหรือหลักสูตรในการพัฒนาศักยภาพของภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจ ซึ่งสามารถจะใช้เป็นโมเดลนำร่องในการพัฒนาศักยภาพภาวะผู้นำสตรีด้านธุรกิจในประเทศไทยต่อไป

References

- Heller, T. (1965). *Women and Men as Leaders: in Business, Educational and Social Severer Organixations*. New York: Praeger.
- Kuenpak, Y. (2015). The Administrative Achievement of Female Chief Executives of Sub district Administrative Organization. *VRU Research and Development Journal Humanities & Social Sciences*, 10 (2), 287-300.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka*. Bangkok: MCU Press.
- P.A. Payutto. (2015). *Dictionary of Buddhism*. (24th ed.). Bangkok: MCU Press.
- Pannasil, P. (2018). Developing the Indicators of Leader Role for Female Administrators under Local Government Organization in the Northeastern Region. *Journal of MCU Peace Studies*, 6(1), 129-145.
- Suthisampat, S. (2017). *Interview*. February 19.
- The Institution of the Family and Women's Affairs Offices (2012). *Love Thailand country local Promoting Women into Local Politics Thailand*. (5th ed.). Bangkok: Arun Printing.
- Unker, R. (1979). *Female and Male: Psychological Perspectives*. New York. Harper & Row.